

A népi bútorfestésről

(forrás: Magyar Népirajzi Lexikon)

Igazi jelentőségre a bútorfestés az [asztalosbútor](#) előretörésével jutott, főként a fenyőfát használó vidékeken. Miként 16–17. sz.-i német tilalmak tanúsítják, ekkoriban a nyersanyag hibáinak a leplezése, nemesebb fa, ill. intarzia helyettesítése céljából alkalmazták, végül is tetszetős, olcsó volta juttatta diadalra a parasztságnál, elsősorban Közép-, K- és É-Európában.

Az ácsolt ládákat még növényi festőanyaggal színezték, geometrikus mintákkal díszítették, az alapot égerfakéreg főzetével, esetleg füstöléssel vörösítették a mintákat cserlével feketítették.

Asztalosbútor. A mo.-i parasztságnál ennek a festése a legáltalánosabb díszítésmód, mely rendszerint [virágozás](#).

Korábban a festés enyves temperával készült. A kötőanyag vagy kazeinenyv vagy csontenyv, amit olajkencével vagy viaszos gyantával húztak át (Erdély: gyantáros bútor). Ehhez általánosan ásványi (föld) festéket alkalmaztak; az erdélyi Vargyason még él az emléke, hogy az asztalosok egykor maguk szerezték be a hegyekből a porrá törve színezőanyagként használható köveket. A 19. sz.-ban tért hódított a gyári előállítású festék, és részben a temperát is felváltotta az olajfestés. Mo.-on a mintákat szabad kézzel festették, a 19. sz.-ban gyakran specialista asszonyok. Kivágott sablont igen kevés helyen használtak, akárcsak fából vagy burgonyából kivágott pecsétlőket. A századfordulón néhol lehúzókép (matrica) váltotta fel a virágos festést.

A szobák teljes füsttelenítése lehetővé tette, hogy a korábbi keményfa bútorok helyett festett fenyőbútorokat használjanak, Erdélyben még a színében hagyott fenyőbútorokat is leolajozták. A fentieknek köszönhetően a bútorfestés is megújul: a színes festés már önállóan is szerepelhetett a bútorokon, hiszen a füst már nem kormozza be a díszítő motívumokat.

Ezt a technikát már a korábbi keményfa bútoroknál is alkalmazták, ám a fenyőbútorok esetében e módszert hamar felváltotta az alapozással történő festés. Az alapozó alabástrom finom gipszlisztjéből és fehérföldből készített olajfesték volt, majd erre az alapra festettek enyves festékekkel. Az enyves festék alapanyaga sokáig az oltott mésszel készült túróenyv volt, majd pedig kocsonya zsírtalanításával nyert édes enyvet alkalmaztak.

Használt természetes színezékek:

Meggyszín és bordópiros: vaspátos anyagot összegyűjtötték, megégették és megtörték

Cinóbervörös: a kénes helyekről gyűjtötték össze

Téglavörös: kiégetett, porrá tört és kiszitált ólomérckő

Sárga, citrom, rózsaszín, kékesszürke, fehéres színű festék: különféle árnyalatú lisztpalák szolgáltatták

Zöld színezőt: rézgálicos kőből nyerték

Sötétbarna vagy gesztenyeszín: a barnaszénbánya szürkepalarétege fölötti por

Fehér: a homokkőrétegek között található anyagból állították elő

Fekete: fekete festékföldből nyerték, megégették, lecsapatták és porrá törték.

A festékanyagokat először márványlapon finom lisztte törték, majd sűrű szitán átszitálták és összekeverték a kötőanyagként szolgáló enyvvel. Mivel minden kőzet más és más volt, sőt az enyv sem volt kétszer egyforma, ezért mindig más és más árnyalatok „jöttek ki”, ezek adják az erdélyi mesterek bútorainak egyediségét, és semmi mással össze nem téveszthető, jellegzetes színeiket.

A középkorban a házbelső fő díszítő elemei a textíliák voltak. A bútorok közül csak a kultikus és ceremoniális értékkel bírók jelentek meg, mint például a menyasszonyi láda, vagy a családfői szék. Ezek a berendezési tárgyak ekkor még házilag készültek, a legtöbb férfi értett hozzá.

A városi templomfestő asztalosoknak hála a hazai ornamentika is bővül, a ladákonis megjelenik az annyira megkedvelt virágkompozíció.

Az asztalosmunka is fejlődik: egyrészt megjelennek új szerszámok és tökéletesednek az addigiak. Ez azért is fontos, mert a bútorkészítéshez több szerszámra van szükség, mint bármelyik másik famegmunkáláshoz. Mindenekelőtt fűrész és gyalu szükséges, továbbá az összeillesztéshez fűrő, véső, szeg és enyv. Másrészt a bútorfestészetben is megjelennek az asztalosok, akik addig a három alapvető felületmegmunkáló technika közül a fafaragást valamint a faborítást - intarziát, vagyis a faberakásos díszítőtechnikát végezték. A XV. századig az asztalos leginkább a felsőbb rétegek igényeit szolgálta ki, a paraszti háztartás ilyen tekintetben is önellátó volt. Az asztalos legfeljebb a faluk, városok központi épületeinél (templom, esetenként a kocsmá) vezette az építkezést, vagy segédkezett.

A XVI. században hazánkban is terjedni kezd a reneszánsz, ami valóban újjá szüli a bútorművészetet is. Ez a művészeti korstílus volt a leghosszabb és legintenzívebb Magyarországon, amely a népművészet valamennyi rétegét átjárta. Ez nagy részben Mátyás királynak köszönhető, aki megvalósította a reneszánsz ember eszményét. Az addigi gótikus bútordíszítési mód, a geometrikus-mértani karcolt, vésett motívumok átadják helyüket a 'szabadabb' vonalvezetésnek: az indás, leveles, virágos növényi ornamentikának.

Hartai festett bútor:

Harta a Sárközhöz tartozik, ami közismert szép és gazdag díszítőművészetéről. A hartai festett bútorokon egyfelől ez a sárközi hatás, a díszítés iránti igény érződik, másfelől pedig a sváb hagyományok is visszaköszönnek. Hartára ugyanis a 18. században német telepesek érkeztek. Az 1820-as években születtek az első hartai festett bútorok, és egészen az 1900-as évek közepéig szokássá vált, hogy az ifjú házasok teljes garnitúra – festéssel díszített – konyha- és szobabútort kaptak ajándékba. Gondosan ráírták gót betűkkel azt is, hogy mikor készült az összeállítás.

Az 1800-as évek elején még barnára flóderozták a bútorokat, és a kékre festett betéteken helyezték el a virágmintákat. Később a barna alapszín eltűnt, a kék lett az uralkodó, majd a bútorok egyre díszesebbek lettek, a jómód kifejezőjévé váltak. A túlburjánzó motívumoktól mára ismét visszatértünk az egyszerűbb és elegánsabb díszítéshez. A kék alapra festett virágmintákban sokféle szín megmutatkozik: a vörös különféle árnyalatai, a zöld, a sárga – de mindezt meg lehet úgy komponálni, hogy a színek ne kiabáljanak, hanem harmonikus egységet alkossanak...

A jellegzetes tulipános motívumokat találni a hartai bútorokon, de tojásvirágot, pogácsavirágot, gyöngyvirágot, szívvirágot, különféle gombácskákat egyaránt festenek. A minták egyébként mindig szimmetrikusak, és a zöld virágszárak között sűrű apró vonalakkal, "strijákkal" is díszítenek.

Bemutakozás és videó: <http://hartafestettbutor.hu/introduction.html>

Festett székely bútorok:

Vargyas Sütő család

székely bútor: összefoglaló megnevezés a Székelyföldön használt, ill. készült népi bútorra. Asztalosbútor. A székely bútor főként festett virágozású, kisebb mértékben faragott. A változatos virágdísz kék vagy vörös alapra kerül, jellemző, hogy a láda eleje és oldala általában eltérő alapszínű szokott lenni. A készítésükre specializálódó asztalosok a városokban (pl. Marosvásárhely, Kézdivásárhely, Székelyudvarhely, Szepsiszentgyörgy, Bereck) dolgoztak; a 18–19. sz.-ra megjelentek nagyobb községekben is (pl. Vargyas, Abásfalva, Homoródalmás, Lövete, Korond, Csíkkarcfalva, Dánfalva, Csíkszenttamás). A legtöbb és legjelesebb készítőközpont Udvarhelyszékben működött. Egyes a székely bútor által megőrzött különösen régies díszítőelemek és tárgytipusok (pl. gótikus szabású, deszkalábas → asztal) is az asztaloság korai elnépiesedéséről vallanak. Ezt jelzi az a tény is, hogy a házilag barkácsolt székely bútor jórészt a korábbi asztalosformákat őrzi (pl. deszkalábas → szék). – A 18. sz.-ból datált székely bútorok már a működő asztalosközpontok stílusának elhatárolódását jelzik. Az évszamos bútorok tanúsága szerint a székely bútor készítése 1880 táján szűnt meg a háromszéki medencében és általában másutt sem tartotta sokkal tovább magát.

<https://muvelodes.net/vadroszak/a-vargyasi-butorfesto-es-fafarago-suto-csalad-hagyomanyorzo-muveszete>

Kalotaszegi bútor:

A kalotaszegi bútor túlnyomó többségében színesen virágozott → [asztalosbútor](#). A legkorábról, a 18. sz. második feléből fennmaradt kelengyeládák a korabeli kalotaszegi ref. templomi berendezések virágos stílusában készültek, lévén az alkotójuk is azonos, Umling János kolozsvári asztalos, aki akárcsak a templomi mennyezetek tábláit, ezeket is ellátta családi mesterjegyével. Jellemző ezen ládákra a barokkosan átfogalmazott, enyhén stilizált olaszorsós minta (→ [növényi ornamentika](#)): alacsony edénybe szorított, zárt levélcsozor, melyből vázlatos könnyedséggel megrajzolt, főként piros színű virágok, gyümölcsök nyúlnak ki, fölöttük néha madár ül. Leggyakoribb a tulipán, a korábbi árnyalás helyett gyakran a középtengely mentén kettéosztva, piros-fehér vagy piros-sárga színben. Kedveltek az apró rozettákból összetett kerek virágok és a ritmikusan váltakozó színű levélkék. Dekoratívén egyszerűsítve illeszkedik a csokrokba az előző században még valóságos alma és körte is.

Miskolci festett bútor

a magyar népi → asztalosbútor egyik jelentős változata. – 1. Stílusa a 18. sz. második feléből ismert, és a miskolci asztalosok által ez időben helyben és a környéken készített templomi berendezések díszítéstílusának felel meg (téka 1753, fogas 1773). E korai miskolci bútoron az alapszín olajzöld, kék vagy fekete, az esetleg léckeretezésű mező sárga, vörösbarna, a nagyvonalú ornamentikáé fehér, sárga, piros, fekete. – 2. Stílusa datált példányok alapján az 1840-es évektől ismert. Legszembetűnőbb vonása az alapfestés megváltozása; ennek új kialakítása a barokk kori márványozás, ill. közvetlenül valószínűleg a 18. sz.-i rimaszombati bútor hatását mutatja. A miskolci bútoron a márványozás rózsaszín-barna alapszínét vörös váltja fel, az erezés feketévé lesz a 19. sz. eleji tusfestés befolyására (tusolás) és dekoratív habokká, csipkékké alakul. Az erre az alapfelületre kerülő virágzás főleg fehér, kék, sárga és zöld színű. A század közepén még pontosan kirajzolódó virágok a század második felére egymáshoz zsúfolódó, árnyalt szélű foltokká válnak. A színek egyre harsányabbak, bár néha már egyszínű barna alapba ágyazva, míg a 20. sz. elejére megszűnik a miskolci bútor készítése. – A miskolci bútor egyik fő felvevő területe Mezőkövesd volt, ennek nyomán a gyűjtők matyó bútor, mezőkövesdi bútor névvel is illetik, noha Mezőkövesdre csak 1915-ben telepedett át az utolsó miskolci bútort készítő asztalos. – A miskolci bútor 2. stílusával egy időben, ill. annak nyomán alakult ki Eger, Gyöngyös és több kisebb készítőhely, így Átány, Pásztó, Kisterenye egymástól alig eltérő 19. sz.-i bútordíszítő stílusa. Kisterenyén még a 20. sz. elején készült sublótót is sötétvörös alapon széles húzott tusolás cifrázta. A vörös alapú kései bútor kelendő voltát jelzi a → tiszafüredi bútornak a 19. sz. második felében lezajló stílusváltása.

<https://www.youtube.com/watch?v=waTaFILVVHc>

Sárközi festett bútor

összefoglaló megnevezés a Tolna m.-i Sárközben használt népi → asztalosbútorra. Ide szokás számítani a 19. sz. első feléig divatozó komáromi ládát (→ komáromi bútor), melynek nem egy példánya utólagosan alátoldott fiókrésszel nagyobbítva, ill. helyileg átfestve maradt fenn. A 19. sz.-ban Sárköz fő bútorközpontja Szekszárd és Baja (→ szekszárdi bútor, → bajai bútor). Kedveltek voltak a Hartán készülő ágyak. Tágabb értelemben a sárközi bútorhoz sorolják a részben itt is használt → faddi bútort, → váraljai bútort. <http://www.kincsestolnamegye.hu/bogar-tanya>

Torockói festett bútorok:

az erdélyi Torockón használt, ill. készített népi → asztalosbútor. Noha kezdetben a → kalotaszegi bútoréval sokban rokon díszítésű példányokat használtak itt, a szakirodalom és a műgyűjtés a torockói bútor megnevezés alatt a zöld, ritkábban barna vagy kék alapon, jellegzetes modorban, kusza sötétzöld levélszövevényvel, fehér cifrázással és piros, narancssárga, kék virágokkal festett bútort érti. Ennek emlékei a 18. sz. végétől ismertek; a korai torockói bútort, amint azt Jankó János megállapította, Segesvárról, ill. Meggyesről hozták, mely városok az akkor még kizárólag vasiparra specializálódott Torockó fő vásárterületei voltak. A 19. sz. második felében kezdte el ezek nyomán Kovács Márton torockói asztalos a bútorkészítést, majd az I. világháborúig többen is foglalkoztak vele, részben a szomszédos magyar és román falvak számára. A kezük nyomán kialakuló helyi stílusra a nyugodtabb fogalmazásra való törekvés jellemző, a színeknek lényegében a zöld-piros színpárra való redukálása. Figyelemre méltóak az egészen a késői időkig megőrződött régies bútorformák, így a kettős deszkalábas → asztal, ill. az olyan sajátos megoldás, mint a padláda fölötti, támla pótló → falra való. –

Gyerekek rávezetése:

Választhatunk mesét:

A rest asszony a lakodalomban

<https://nepmese.hu/index.php/mesetar/mesek/trefas-mesek/a-rest-asszony-a-lakodalomban>

A ríkító madár

<https://www.nepmese.hu/mesetar/mesek/a-rikito-madar>

A pacsírta meséje:

<http://www.vilagnakviraga.hu/kotetek/pacsirta.pdf>

Terülj terülj asztalkám:

<https://nepmese.hu/mesetar/mesek/teruelj-teruelj-asztalkam-adj-aranyat-csacsikam-ki-a-zsakbol-botocskam>

Mutassunk nekik jellegzetes festett bútorokat, tárgyakat:

-tulipános láda

-gondolkodó szék

- festett tálás

- festett templomkazetta

-Speciális helyet foglal el a kalotaszegi bútorok között a fonóba való kicsi szék

(Ezek a rendkívül dúsan díszített, szerelmi ajándékuul szolgáló kisszékek csakis Kalotaszegre jellemzők.)

Rávezető kérdések: (képek alapján)

Mire és kik használhatták ezeket? Mi a közös bennünk?

Milyen bútoraik lehettek régen a parasztembereknek? Sok vagy kevés?

Mivel festhették a bútorokat? Mivel festhették mielőtt megjelentek a gyári festékek?

Használunk-e ma természetes festékeket? (húsvét közeledtével: tojásfestés) Mit festhettek még természetes színezékekkel? (textileket, szőnyegeket is)

Milyen eszközökkel dolgozik egy asztalos? Van-e köztük olyan akinek az apukája, nagypapája asztalos?

Mire jó a festés? (szép lesz tőle a bútor, lakás, eltakarja a fa egyenetlenségeit)

Válasszunk témát:

Miről fogunk rajzolni?

Mese kapcsán?

Semmiképpen ne tárgyakat másoljunk, inkább mesét illusztráljunk!

Forrás:

<http://magyarutca.org/nyeomszsz/orszavak/pdf/A%2Bbutorfestes.pdf>

<https://mek.oszk.hu/02100/02115/html/1-1052.html>

<http://valaszuton.hu/festett-nepi-butorokhoz-keszített-festek/>

<https://www.feol.hu/kultura/muveszet-festeszet-butorfestes-mestersegek-haza-1848158/>

http://epa.oszk.hu/00400/00458/00355/pdf/Korunk_EPA00458_1968_08_1166-1173.pdf

Képekkel:

<https://www.arcanum.hu/en/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-neprajzi-lexikon-71DCC/sz-73AFD/szekely-butor-73BC0/>

https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/telepulesek_ertekei/Mako_monografia_sorozat/pages/monografia_3/008_b_nepmuvbut.htm

Képek még:

https://nepmuveszet.nemzeti-szalon.hu/kiallitas/jeles_napok.php

Technikák:

Dekorgumis nyomda készítése (az alapot vastag kartonból is kivághatjuk)

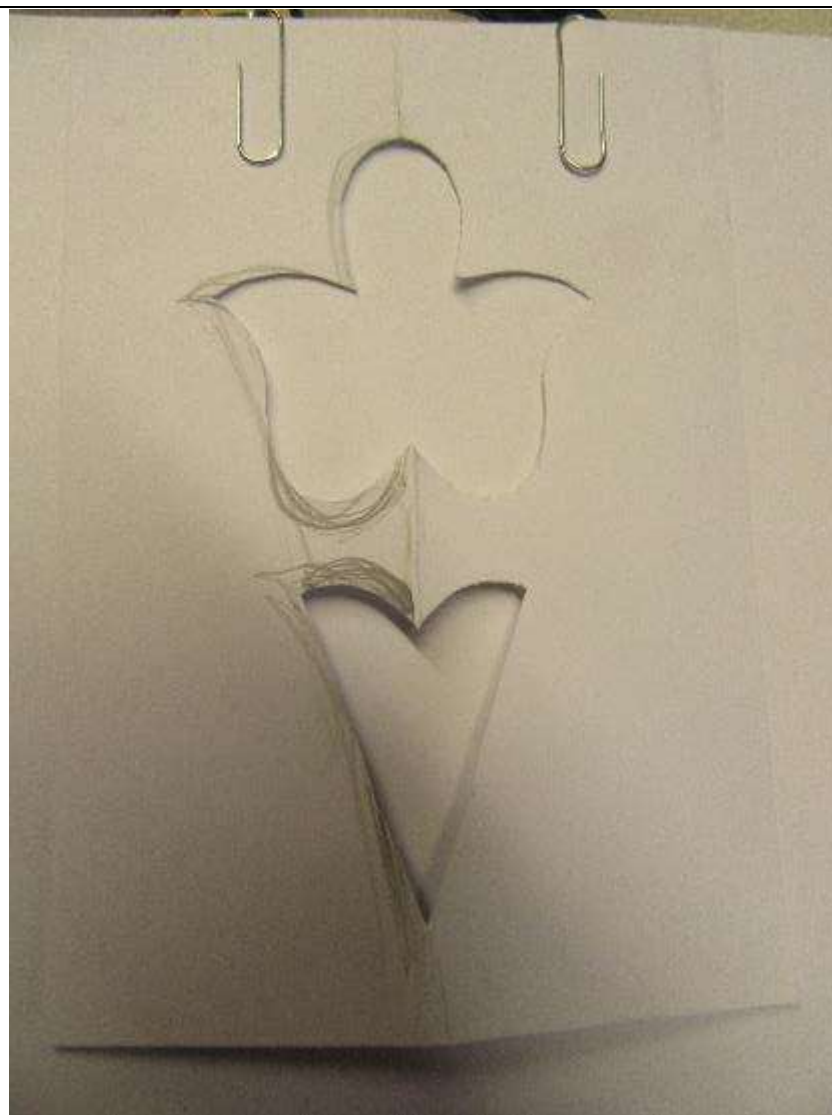
https://szinesotletek.blog.hu/2015/01/22/pecset_dekorgumibol

Visszakaparásos technika:

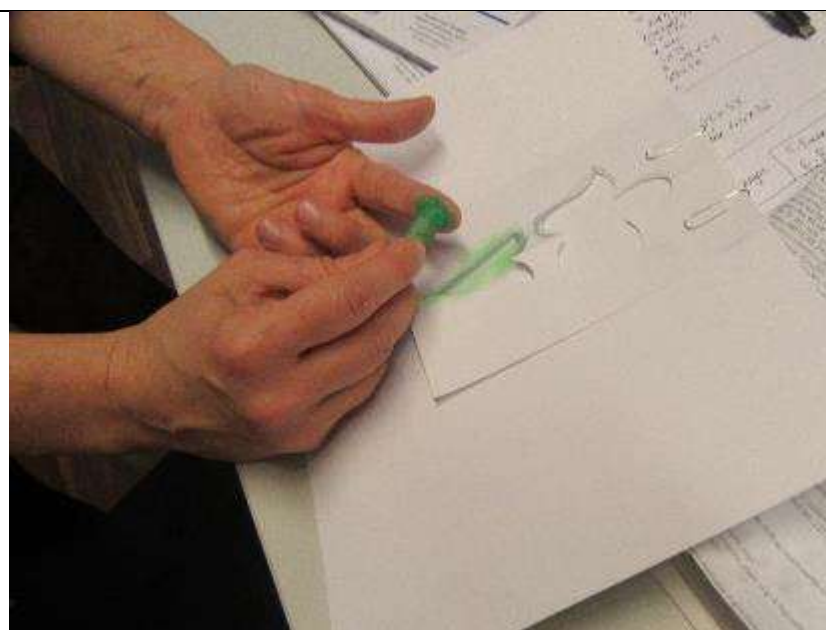
<http://csakkreativan.blogspot.com/2016/01/viaszkarc-technikaja-lepesrol-lepesre.html>

satírozásos technika	
(eszközök: olajpasztel, vagy sima pasztelkréta)	Az olajpasztel drága, de ennél a technikánál kevés fogy belőle, hamar sikerélményt okoz ez a technika, érdemes jó minőségű pasztellal dolgozni
hajtsunk félbe egy A/4-es dipát és rajzoljuk rá a mintát, majd félbehajtva vágjuk ki.	

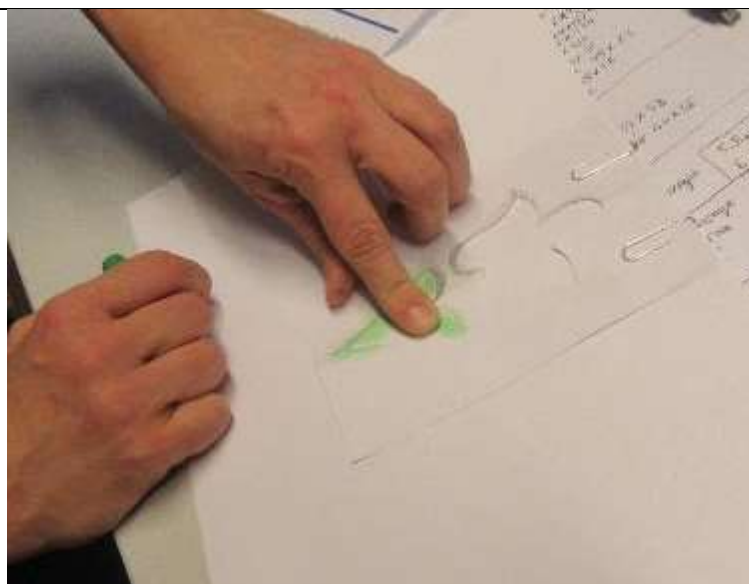
Rögzítsük egy papírra
gémkapoccsal, vagy
gyurmaragasztóval

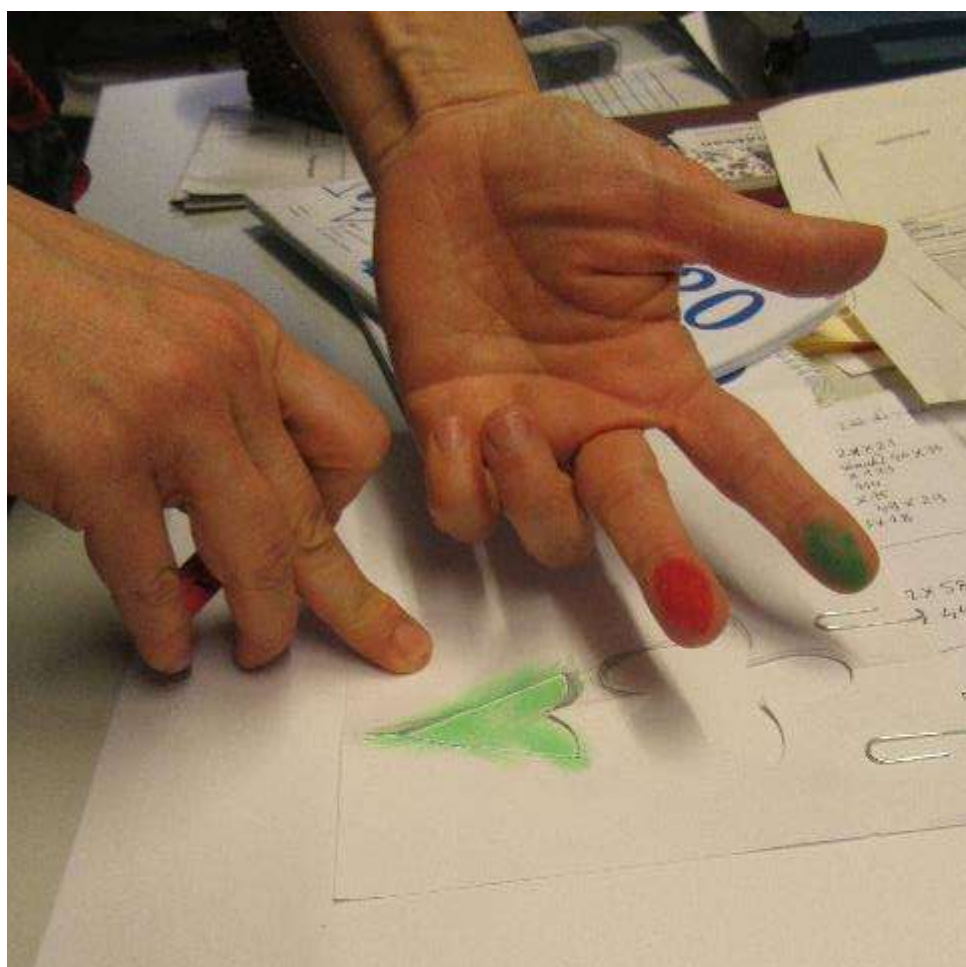
satírozzuk be az
ujjunkt az
olajpasztellel

A minta szélén kívülről
befelé húzogassuk az
ujjunkt

Másik színnel másik
ujjunkt kenjük be

Kész minta

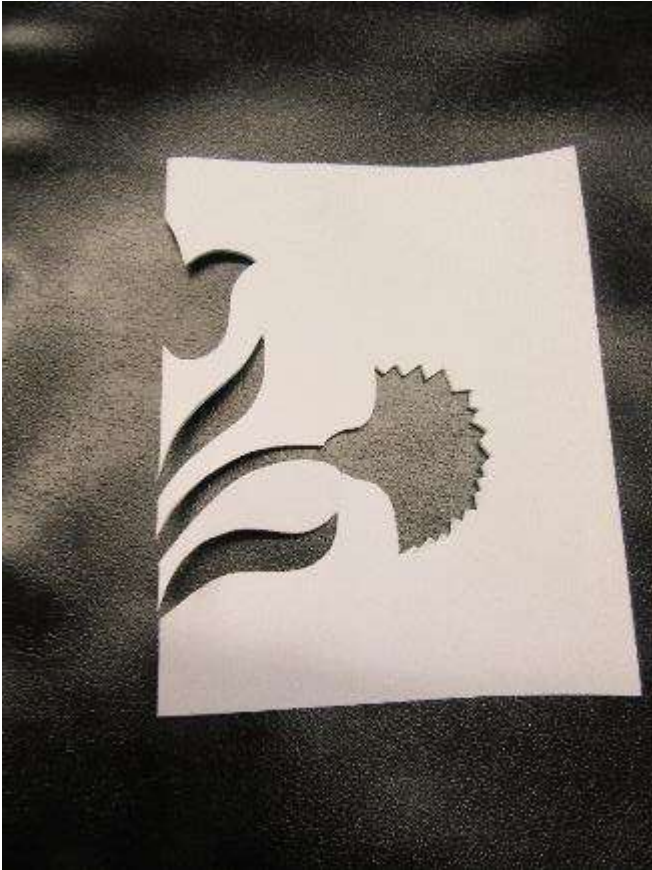

A kivágott mintát is felhasználhatjuk „inverse”.

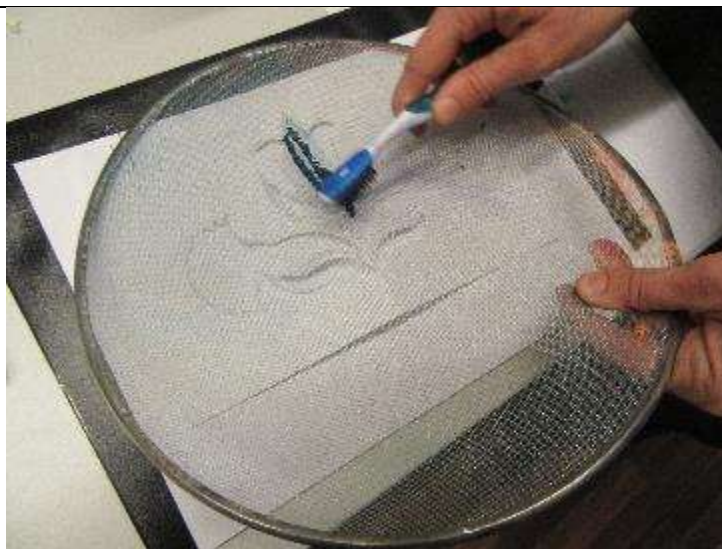

filctollal rajzolhatunk köré
köre
(használhatunk ember
és állatalakokat a
faragásos képekről, lásd
a dokumentum végén,
de a gyerekek
fantáziájából is
építkezhetünk)

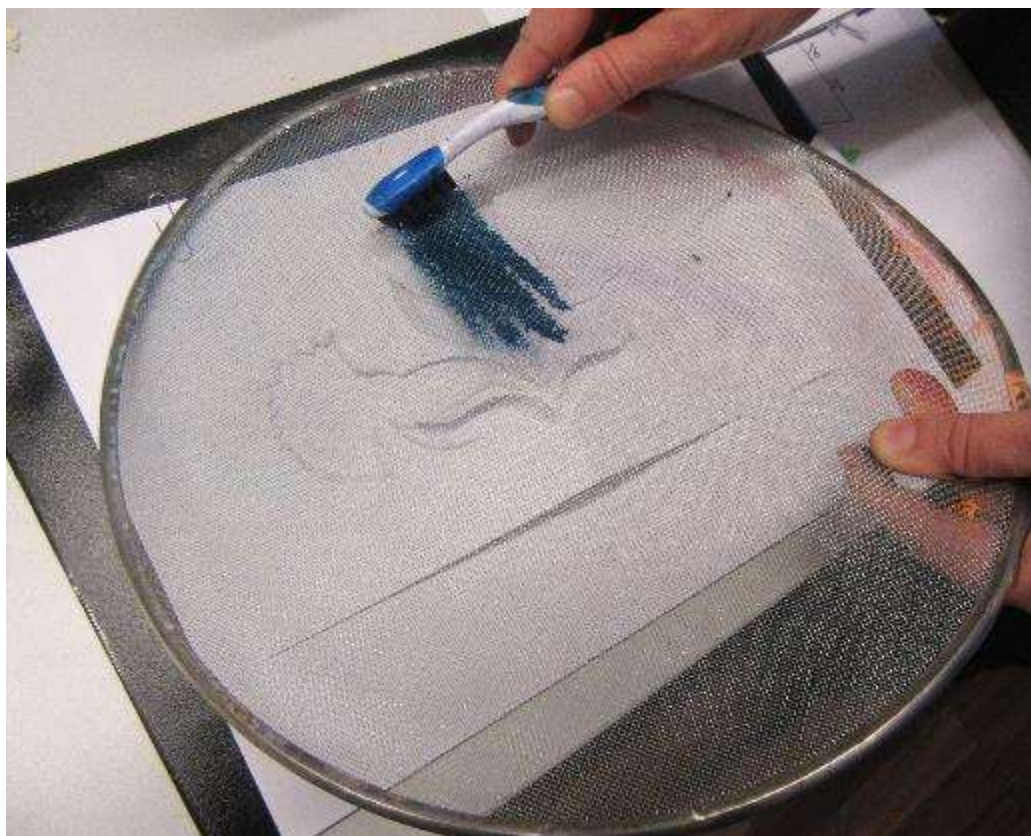

<p>Szitázós, fröcskölös</p>	<p>Nagyon szeretik a nagyobbak is ezt a technikát.</p>
<p>(eszközök: olló, papír, fogkefe, szita (én kínaiban vettem 300 ftért), vízfesték)</p>	
<p>Hajtusk félbe az A/4-es lapot. Rajzoljuk rá a mintát. Vágjuk ki.</p>	
<p>rögzítsük a sablont egy lapon gémkapoccsal, vagy gyurmaragasztóval</p>	

vizezzük be a fogkefét, és dörzsöljük be a festéket (ne legyen nagyon száraz, sem vizes a fogkefénk)
Kislyukú szitánál nem baj ha sok a víz, de nagylyukunál túl nagy cseppek lesznek!

A szitát tegyük a minta fölé, és dörzsöljük át a festéket

Mindig mossuk ki a fogkefét, ha új szint használunk!

Kész munka

Használhatjuk a kivágott mintát is

A sablont
használhatjuk úgy
is, hogy szivaccsal
festéket
nyomkodunk át
rajta

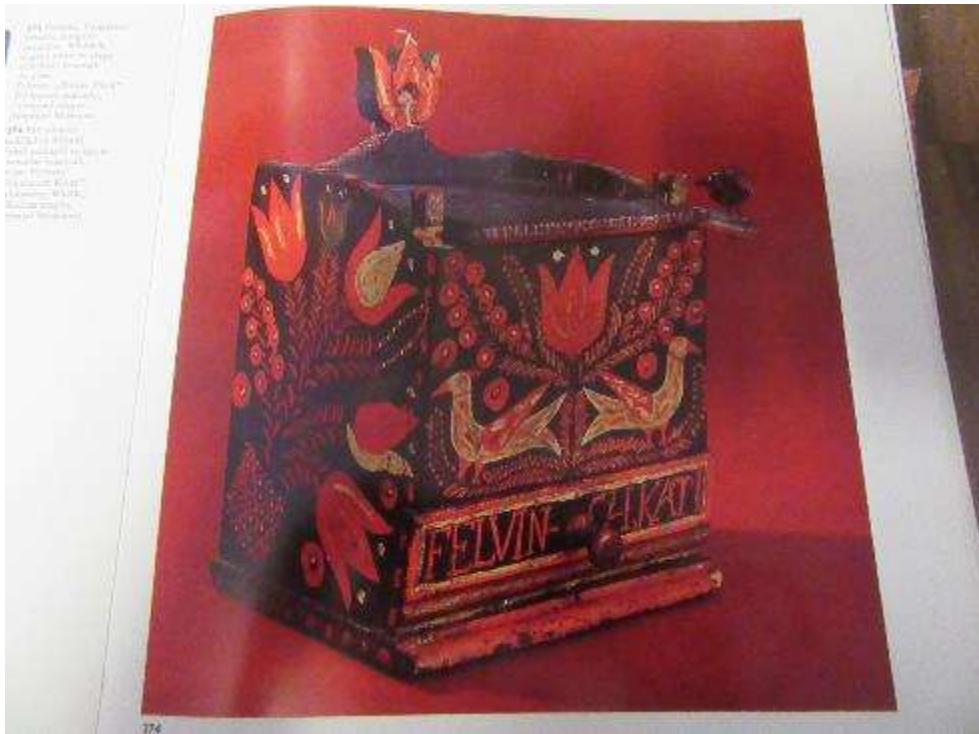

Kész munka,
rajzolhatunk mellé
filctollal, vagy
festhetünk rá

Képek a Magyar Néprajzból valók: <https://mek.oszk.hu/02700/02789/html/>

Magyar királyi
Mária Terézia
születésének
1781. május 13-án
Magyarország
Mária Terézia
születésének
1781. május 13-án
Magyarország
Mária Terézia
születésének
1781. május 13-án
Magyarország

309 Kanászba
bábat emelő
kanász spárta
ábrázolása.
„K. I. 1868”
Zala megye
Múzeum)

310 Betyár
Tükrös. (1)
fekete és
spanyol
Somogy
(Néprajz)

311 Pá
váltás
Győr
és vé
11.6
(Sav
Sz

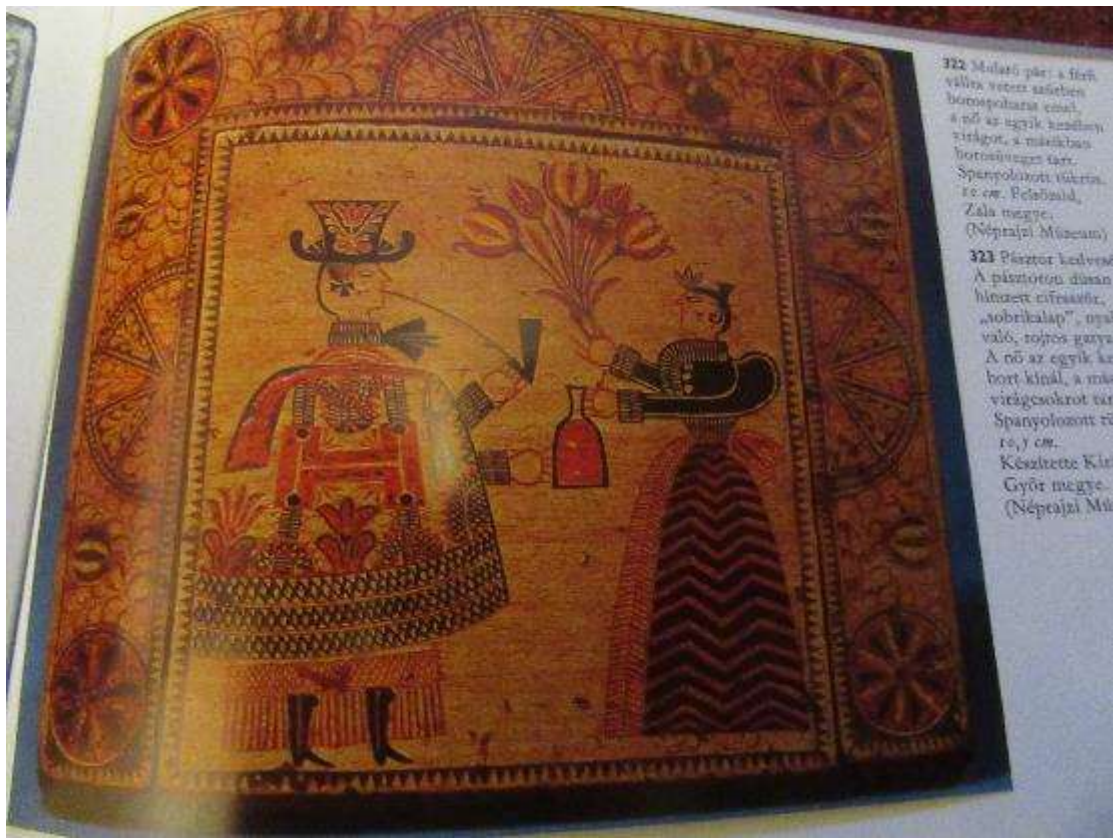
30
br
f

313

322 Mulató pár: a férfi
vörös selyem szalagon
bőröpcéses címei,
a nő az egyik kezében
virágot, a másikban
borosüveget tart.
Spanyolozott túrta.
rc. cv. Pécsfalud,
Zala megye.
(Néprajzi Múzeum)

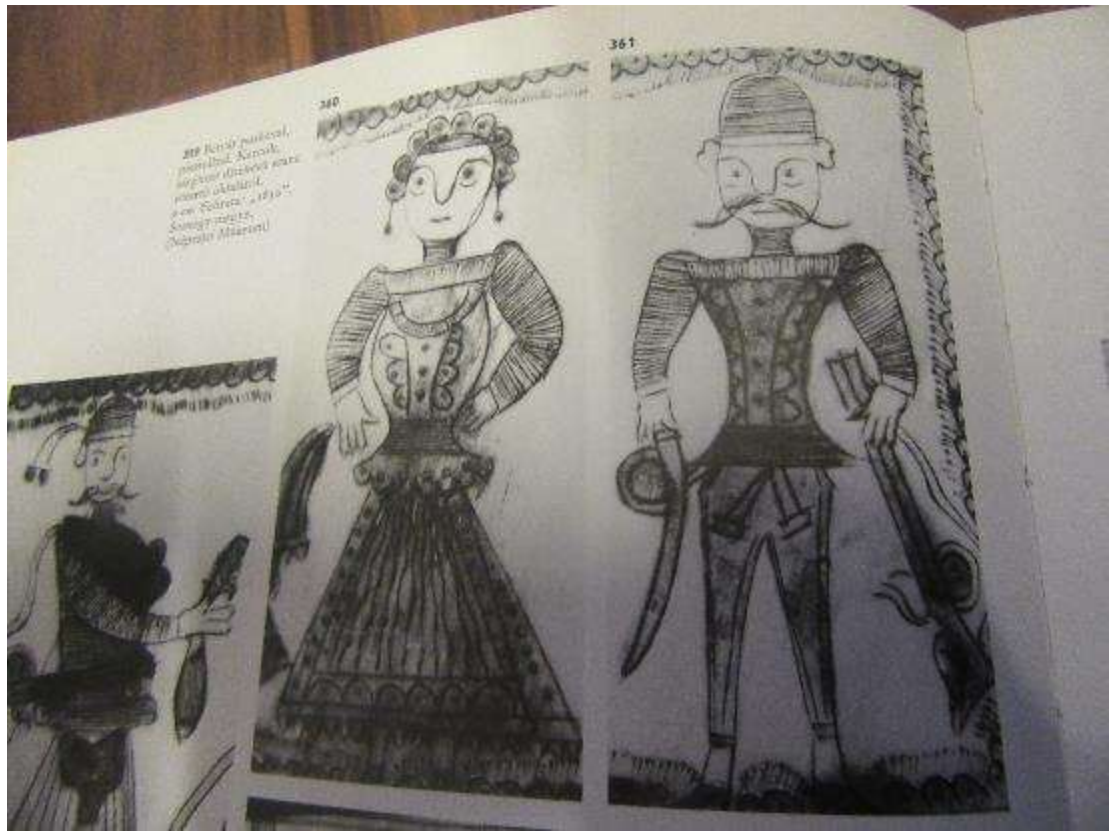
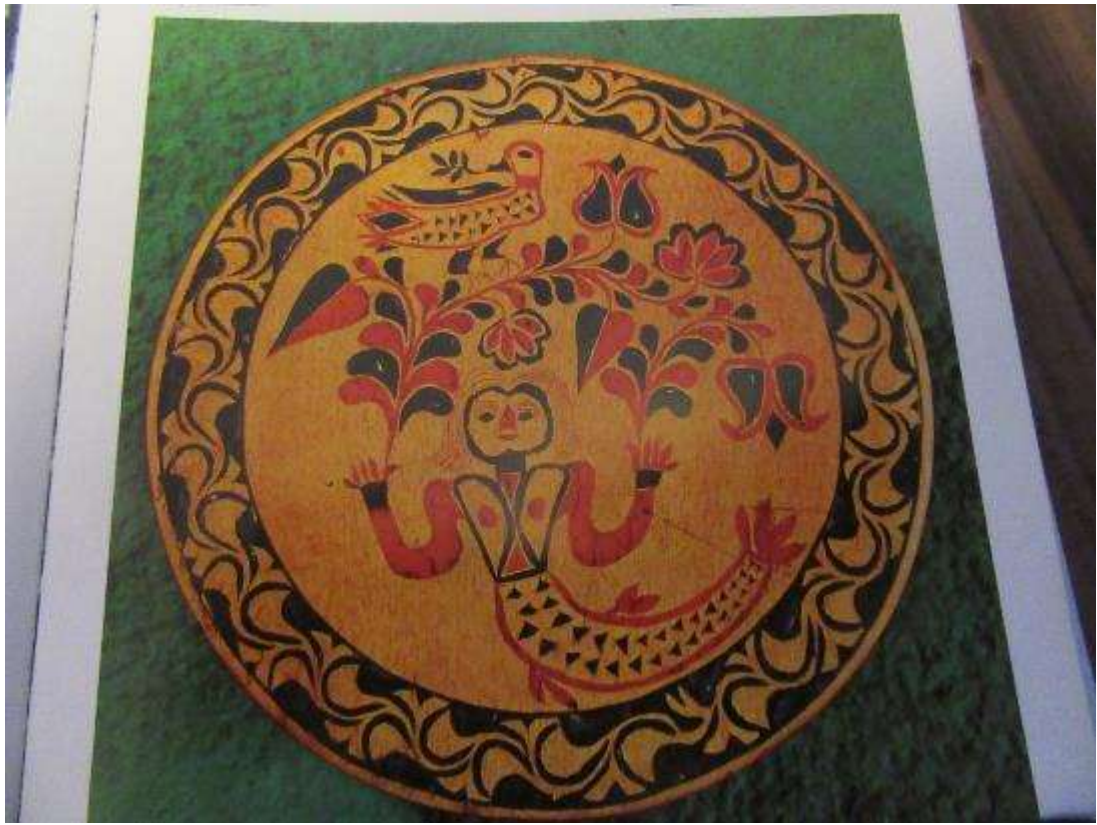
323 Pásztor kezevel
A pásztortól dúsán
húzott csészében,
„tobrikalap”, nyál-
való, rozsos gulya.
A nő az egyik ke-
zét kínál, a más-
virágcsokrot tart
Spanyolozott tú-
ra.) cv.
Készítette Kát
Győr megye.
(Néprajzi Mú

325

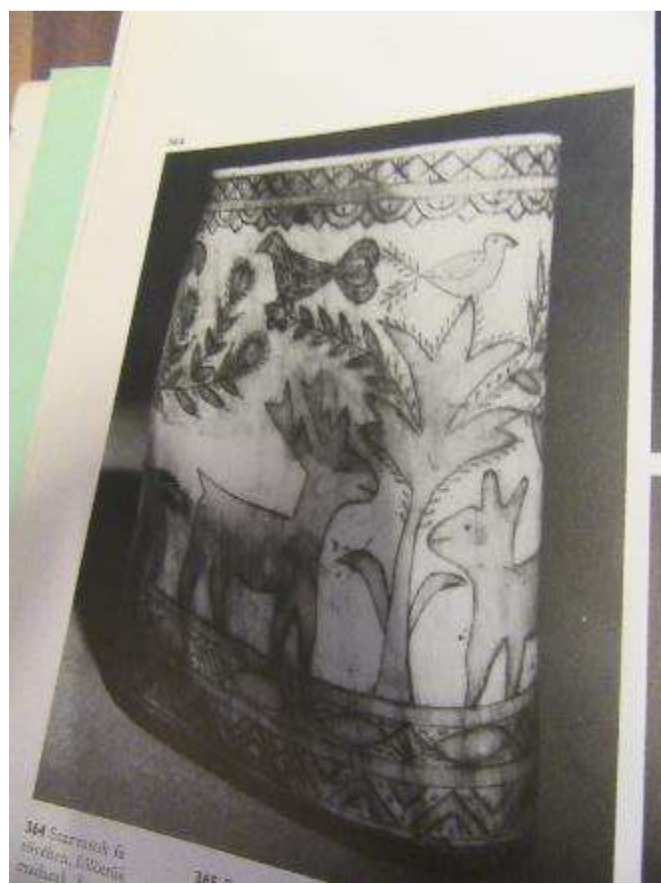

347 Kuba
Károlyi
és Károlyi
clmcs úbr
Machara
sárgbón
134 cm.
Zemplén
(Népműv.)

344 Szarvasok és
nyúlak a
erdőben. J. Mészáros
műve.

